

atelier RIJKSBOUWMEESTER

Agenda 2005

College van Rijksadviseurs

05-511

205-511

Agenda 2005

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

College van Rijksadviseurs

April

BOEKMAN*stichting*

Studiecentrum voor kunst, cultuur en beleid

Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
telefoon bibliotheek 020-624 37 39
fax 020 - 638 52 39
e-mail bibliotheek@boekman.nl
internet www.boekman.nl

De uitleentermijn bedraagt 4 weken. Verlenging met 4 weken is mogelijk, tenzij de publicatie inmiddels is gereserveerd.

De uitleentermijn is verstreken op:

--	--	--

Inhoudsopgave

Agenda 2005 College van Rijksadviseurs	5
Inleiding	6
1.1 De rol van de ontwerper	8
1.2 Publiek private samenwerking (PPS) en ontwerp	8
1.3 Design & construct	9
1.4 Rijkshuisvesting en flexibiliteit	10
1.5 Stadsontwikkeling vs. cultureel erfgoed	10
1.6 Onderwijs en titelwet	11
1.7 Internationalisering	12
1.8 Overheid en markt	13
1.9 Onderzoek & essay	13
2 Het College van Rijksadviseurs en het Atelier	14
Jaarprogramma Rijksbouwmeester 2005	17
1 Architectuurbeleid	18
1.1 Uitvoering actieprogramma ruimte en cultuur 2005–2008	18
1.2 Advisering VROM	19
1.3 Advisering overige departementen	20
1.4 Advisering andere overheden	20
2 Rijkshuisvesting	20
2.1 Kwaliteitsborging bij Rgd-projecten	20
2.2 Percentageregeling beeldende kunst	21
2.3 Monumentenzorg en bestaande architectuur	22
Jaarprogramma Rijksadviseur voor het Landschap 2005	25
1 Missie	27
2 Manifestaties	28
3 2005	28
4 2006	29
5 2007	30
6 2008	30
7 De kiel	31
8 Advisering	31
9 Voorbeeldprojecten (grote projecten)	32
10 Publieksacties	33

	Jaarprogramma Rijksadviseur voor de Infrastructuur 2005	35
	Werkprogramma Rijksadviseur voor de Infrastructuur	36
1	Overleg integrale benadering infrastructuur	36
2	Implementatie Routeontwerp A12 en onderzoek toepassing op A2, A4, A27 etc.	37
3	Welstand in relatie tot infrastructurele projecten	37
4	Kwaliteitsborging ontwerp in Design & Construct situaties	38
5	Beoordelingskader en structuurvisie Zuiderzeelijn	38
6	Ruimtelijke ontwikkeling rond infrastructuur Zuiderzeelijn	38
7	Onderzoek nieuwe concepten snelwegen in de toekomst (inclusief internationale ontwikkelingen)	39
8	Spoorwegen versus overige infrastructuur	39
	Jaarprogramma Rijksadviseur voor het Culturele Erfgoed 2005	41
	Agenda 2005–2008 van de rijksadviseur voor het cultureel erfgoed	42
1	Onderzoek en theorievorming over de relatie tussen ruimtelijke inrichting en cultureel erfgoed	43
2	Erfgoedacademie	44
3	Syllabus voor de beschrijving van Belvedere-gebieden	45
4	Ons cultuurlandschap een zaak van onverdeelde zorg	46

Agenda 2005

College van Rijksadviseurs

Ir. Mels Crouwel, Rijksbouwmeester
Ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en
Milieubeheer (VROM)

Ir. Dirk Sijmons, Rijksadviseur voor het Landschap
Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en
Voedselkwaliteit (LNV)

Prof. Ir. Jan Brouwer, Rijksadviseur voor de Infrastructuur
Ministerie van Verkeer en Waterstaat (V&W)

Prof. Drs. Fons Asselbergs, Rijksadviseur voor het
Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW)

Inleiding

De laatste jaren heeft het ruimtelijk ontwerp sterk aan betekenis gewonnen, ook op rijksniveau. Architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur en infrastructuur staan volop in de belangstelling. Voor een belangrijk deel is dit het gevolg van de drie architectuurnota's van het Rijk, die sinds 1990 zijn verschenen. Maar ook veel andere notities over ruimtelijke kwaliteit, cultuurhistorie en landschap alsmede de toenemende aandacht voor een zorgvuldige inpassing van infrastructuur hebben hieraan bijgedragen. Opmerkelijk is dat de groeiende aandacht voor het ontwerp gepaard gaat met een ontwikkeling waarbij het Rijk juist steeds meer bevoegdheden overdraagt aan provincies en gemeenten. Daarnaast krijgt ook de markt een steeds prominentere rol. Het Rijk doet dus forse stappen terug op het vlak van planning en uitvoering. Het blijft zich profileren als een voorwaardenscheppende en faciliterende partij met een specifieke verantwoordelijkheid voor het ruimtelijk ontwerp en de kwaliteit daarvan. De initiatieven die het Rijk daarbij neemt liggen op het vlak van kennisoverdracht, verbeelding en inspiratie. In feite neemt het Rijk dus geen 'dwingende initiatieven' meer maar zoekt het de inspirerende dialoog.

Binnen bovenstaande context nam de Minister van vrom het afgelopen jaar het initiatief om het instituut van de Rijksbouwmeester te verbreden naar aangrenzende disciplines: landschapsarchitectuur, infrastructuur en cultureel erfgoed. De Minister van lnv ondersteunde deze gedachte met de benoeming van een Rijksadviseur voor het Landschap. In navolging hiervan werden recent ook een Rijksadviseur voor de Infrastructuur en een Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed benoemd, respectievelijk door de Minister van v&w en het Ministerie van ocw. Alle Rijksadviseurs hebben inmiddels een plek gekregen binnen het Atelier Rijksbouwmeester (arbm). Samen met de Rijksbouwmeester vormen de drie Rijksadviseurs het College van Rijksadviseurs. Na instemming door het Kabinet en goedkeuring van het document *De Rijksbouwmeester en zijn organisatie. Werkdomein, positionering en organisatie van de Rijksbouwmeester*, is het College sinds 1 januari 2005 operationeel. Afgesproken is dat het College van Rijksadviseurs ieder jaar een

werkprogramma opstelt. De nu voorliggende Agenda 2005 is het eerste werkprogramma van het College van Rijksadviseurs. Als vanzelfsprekend bevat deze onderdelen die langer dan een jaar door zullen lopen. Toch werkt het College in dit eerste jaar toe naar concrete resultaten. Uiteraard laat de agenda ook ruimte om op actuele beleidsthema's in te spelen. Een voorbeeld hiervan is het adviseren over de aanbevelingen van de Tijdelijke Commissie Infrastructuur en over het Actieprogramma Ruimte en Cultuur. Met name dit Actieprogramma (2005–2008), waarin het architectuurbeleid en het Belvederebeleid een vervolg krijgen, zal van de Rijksbouwmeester extra inzet vragen. Aan het eind van het jaar zal het College van Rijksadviseurs zich in een jaarverslag verantwoorden. Binnen het College van Rijksadviseurs is een aantal werkafspraken gemaakt. Zo zal het College tenminste een keer in de twee weken bijeenkomen in het zogenaamde Dinsdagoverleg. Daarnaast is bepaald dat de Rijksbouwmeester op zal treden als primus inter pares, eerste onder gelijken. Hij zal dientengevolge het voorzitterschap van de bijeenkomsten op zich nemen.

Het College van Rijksadviseurs opereert op het terrein van architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur, infrastructuur en cultuurhistorie. Ook heeft het aandacht voor verwante onderwerpen en disciplines. Het College houdt zich in de eerste plaats bezig met de rol, het profiel en betekenis van het ontwerp en de ontwerpende disciplines voor de verschillende (relevante) beleidssectoren. De focus ligt daarbij op het aansturen en stimuleren van het ontwerp en de kwaliteit daarvan.

De bijzondere kracht van de leden van het College is dat zij zich rechtstreeks, zowel gevraagd als ongevraagd, kunnen richten tot de bewindspersonen. Het College bestaat in die zin uit onafhankelijke adviseurs in de zuiverste betekenis van het woord. Dit betekent dat zij adviseren zonder een directe beleidsverantwoordelijkheid. Hoewel ze opereren binnen de kaders van het vastgestelde beleid hebben ze een vrije rol wat betreft de ontwikkeling en de uitvoering daarvan. Impliciet betekent dit dat ze het dus ook ter discussie mogen stellen. Wel vallen de Rijksadviseurs en de Rijksbouwmeester binnen de politieke verantwoordelijkheid van de eigen bewindspersoon (VROM, LNV, V&W, OCW).

Wie kunnen er een beroep doen op de Rijksadviseurs en daarmee ook op het College? In eerste instantie gaat het om verzoeken van departementen. In het verlengde daarvan worden zij benaderd door diensten zoals Rijkswaterstaat, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de dienst Landelijk Gebied en de Rijksgebouwendienst. Het meeste werk vloeit voort uit de verschillende beleidsnota's die vanuit de Rijksoverheid in uitvoering zijn. In tweede instantie kunnen ook vragen van regionale en lokale overheden in ogenschouw worden genomen. Wel moet er in al deze gevallen sprake zijn van een evident rijksbelang, willen dergelijke vragen in behandeling genomen worden.

1.1 De rol van de ontwerper

De ervaringen met de 10 Grote Projecten uit de architectuurnota *Ontwerpen aan Nederland (2001-2004)* hebben laten zien dat het betrekken van ontwerpers in het beginstadium van (grote) ruimtelijke opgaven waardevol is. Een vroege betrokkenheid zorgt dat er beter zicht ontstaat op de consequenties van een ingreep, op de kansen en de mogelijkheden maar ook op de gevaren. De ontwerper is met ontwerpend onderzoek in staat opties uit te werken en alternatieven aan te dragen. Ondanks de positieve ervaringen met de 10 Grote Projecten is de vroege inschakeling van ontwerpers nog geen gemeengoed. Daarnaast hebben de tien projecten ook een aantal minder positieve zaken naar voren gebracht. Die komen nog voor een nadere beschouwing in aanmerking. Daarom blijft de rol van de ontwerper in 2005 een belangrijk thema voor het College van Rijksadviseurs.

1.2 Publiek private samenwerking (PPS) en ontwerp

Op het vlak van architectuur, stedenbouw, landschap en infrastructuur is in toenemende mate sprake van samenwerkingsverbanden tussen overheden onderling en overheden en de markt: de zogenaamde Publiek Publieke en Publiek Private samenwerking (PPS). Binnen dit kader is door het Ministerie van Financiën een project

gestart dat Rijksgebouwen in (innovatieve) PPS-constructies op de markt wil zetten. Er is een lijst opgesteld van gebouwen die wellicht in aanmerking kunnen komen voor de nieuwe aanpak. Voorbeelden daarvan zijn de Belastingdienst Groningen, het CBS Heerlen, het Defensiegebouw Plein 4 en het Gerechtshof Amsterdam.

Voor de Rijksbouwmeester is dit een belangrijke ontwikkeling. Bij PPS moet de borging van de architectonische kwaliteit van Rijksgebouwen anders gestalte krijgen dan bij een traditionele planaanpak. Ook zal nagedacht moeten worden over de vervlechting van ontwerp en PPS. Het kabinet heeft inmiddels besloten welke projecten in aanmerking komen voor een PPS-aanpak.

De manier waarop het ontwerp en de rol van ontwerpers in PPS-constructies wordt verdisconteerd is niet alleen een zaak voor de architectuur en stedenbouw. Ook voor verwante disciplines is het relevant. Hoe ontwikkelt PPS zich bijvoorbeeld bij gebiedsgerichte ontwikkelingen en hoe verhoudt PPS zich tot de vigerende Europese regelgeving? In dit kader is ook de actualisering van het *Convenant Ontwerpwedstrijden*¹ in 2005 aan de orde, ondermeer met betrekking tot PPS en Europese aanbesteding. Op deze vlakken zal het College komend jaar met een advies komen. De Rijksbouwmeester treedt op als trekker van het thema PPS en ontwerp.

1.3 Design & Construct

Mede naar aanleiding van de conclusies en aanbevelingen van de Tijdelijke Commissie Infrastructuurprojecten (TCI/Commissie Duivesteijn) is het de verwachting dat Design & Construct (D&C) als uitvoeringsmodel eveneens aandacht vraagt. Ook binnen het ARBM zijn, onder andere naar aanleiding van de HSL Zuid, via het Kwaliteitsteam HSL signalen binnengekomen dat D&C nog niet tot de gewenste resultaten leidt. Om hier verandering in te brengen heeft het College, en dan met name de Rijksadviseur voor de Infrastructuur, D&C voor 2005 tot een centraal thema gemaakt. In de loop van 2005 zal hierover een advies worden uitgebracht. Samenwerking wordt gezocht met Rijkswaterstaat, het Expertisecentrum Opdrachtgeverschap (ECO/Rijkswaterstaat), alsmede met het Kenniscentrum Aanbesteden.

1.4 Rijkshuisvesting en flexibiliteit

Gezien de ontwikkelingen op het vlak van de Rijkshuisvesting, de flexibilisering van kantoorruimte en de groeiende aandacht voor klantgericht werken, acht de Rijksbouwmeester het waardevol onderzoek te verrichten naar de aard en omvang van de (toekomstige) Rijkshuisvestingsbehoefte. Specifieke aandacht zal uitgaan naar flexibiliteit: de wijze waarop gebouwen van functie zouden kunnen veranderen. Hoe gaat de Rijkshuisvestingsbehoefte zich ontwikkelen? Wat voor gebouwen of terreinen komen er beschikbaar? Wat voor potentie hebben zij en wat zijn de gebruiksmogelijkheden? Hierbij zal het zowel moeten gaan over de ruimtelijke als over de programmatische potenties.

Bovenstaande vragen en de thematiek van flexibiliteit en functieverandering spelen niet alleen op het vlak van Rijksgebouwen. Het is ook relevant voor vrijkomende defensieterrein, (voormalige) kloostercomplexen, oude industriegebieden etc. Dit maakt het tot een belangrijk thema voor het College van Rijksadviseurs. Daarbij zou het onderzoek naar de Rijkshuisvesting aanleiding kunnen zijn voor een breder onderzoek naar functieveranderingen op de schaal van stad en landschap en de verhouding tot de cultuurhistorie.

1.5 Stadsontwikkeling versus cultureel erfgoed

In de stad wordt volop geïnvesteerd: door projectontwikkelaars, particulieren, bewoners en ook door gemeentebesturen. Deze investeringen vloeien voort uit de ruimtelijke en sociale dynamiek die al sinds mensenheugenis behoort tot één van de belangrijkste karakteristieken van de stad. Om de stad voor haar bewoners en gebruikers levendig en aantrekkelijk te houden, is het van belang dat wensen en investeringen samenkomen. Hier ligt een belangrijke taak voor de gemeente. Zij heeft de instrumenten in handen om sturing te geven. Dat kan met bestemmingsplannen, bouw- en monumentenverordeningen en het welstandsbeleid. Bovendien geeft zij met eigen initiatieven en investeringen richting aan de dynamiek van de stad. Van belang is wel dat die sturing niet slechts plaats heeft in de vorm van 'Command & Control' maar door inspiratie en

betrokkenheid. Een gemeentebestuur dient te bevorderen dat er met cultureel elan wordt geïnvesteerd, dat wens en investering na een beredeneerde afweging samenvallen en dat prioriteiten worden gesteld en keuzen gemaakt. Zo ontstaat een toetsingskader voor een ieder die aan de stad werkt en er investeert. In een dergelijke visie zijn schoonheid en (ruimtelijke) kwaliteit van belang. Daarnaast is het essentieel dat, in een goede balans tussen oud en nieuw, ook de diversiteit wordt gestimuleerd: geen fixatie maar doorontwikkeling. Aandacht voor gebiedsgerichte ontwikkeling is in dit kader van grote waarde.

Omdat de problematiek van stadsontwikkeling en cultureel erfgoed in vele steden speelt en het behalve de cultuurhistorie ook ontwerpdisciplines als architectuur, stedenbouw, landschap en infrastructuur betreft, is het een belangrijk thema voor het College van Rijksadviseurs. Binnen het College zal de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed optreden als trekker van de bovengenoemde thematiek.

1.6 Onderwijs en titelwet

In juridische zin heeft het College van Rijksadviseurs geen formele taak ten aanzien van het architectuuronderwijs. Wel zijn er vanuit de Wet op de architectentitel mogelijkheden om het architectuuronderwijs aan te spreken. Zo heeft de Rijksbouwmeester via de Wet op de architectentitel een zekere verantwoordelijkheid voor de eindtermen van het architectuuronderwijs.² Daar komt bij dat vanuit de Cultuurhistorie de zogenaamde Belvedere-leerstoelen zijn ontwikkeld. De Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed is hierbij betrokken.

Het thema van het architectuuronderwijs zal de komende periode aan belang winnen. Allereerst vergt de bachelor-master structuur aanpassingen in de Wet op de architectentitel. Daarnaast zal bezien worden in hoeverre de uitkomsten van Het Experiment kunnen leiden tot extra aanpassingen.³ Zij dienen het door voormalig Rijksbouwmeester Jo Coenen geconstateerde gat tussen de begintermen van de beroepspraktijk en de eindtermen van het onderwijs te dichten. Voorts zal er specifieke aandacht zijn voor de bijzondere positie van het interieurarchitectuuronderwijs en de relatief zelf-

standige positie van het onderwijs op het vlak van de landschaps-architectuur.

Los van het onderwijs zal de Wet op de architectentitel ook in ander opzicht een belangrijk thema zijn in 2005. Allereerst zijn er twee Europese richtlijnen in aantocht die van directe invloed zijn op de titelwet. Bovendien heeft de Minister van VROM met haar recente besluit tot continuering van de Wet op de architectentitel aangegeven dat zij de wet wil doen uitgroeien tot een krachtig beleidsinstrument ter bevordering van de ruimtelijke kwaliteit van Nederland.

Architecten en ontwerpers ziet zij als een belangrijke schakel om die kwaliteit te waarborgen en te verbeteren.

Aangezien de Wet betrekking heeft op de gebieden architectuur, stedenbouw, landschap en interieur is het een onderwerp dat alle leden van het College aangaat. Vanuit zijn specifieke verantwoordelijkheid zal de Rijksbouwmeester optreden als trekker van dit onderwerp.

1.7 Internationalisering

Nederlandse architecten oriënteren zich in toenemende mate ook op het buitenland. Daarbij groeit de internationale aandacht voor Nederlandse architectuur nog steeds. De Europese en mondiale context wordt steeds belangrijker: de horizon verbreedt zich. Veel (jonge) architecten vestigen zich internationaal en werken op verschillende plaatsen in de wereld. Dat werkt natuurlijk ook andersom. Architecten uit het buitenland vestigen zich in Nederland of genieten dan wel genoten er onderwijs. Kortom, de contacten met het buitenland worden steeds sterker en belangrijker.

Internationalisering is in eerste instantie een taak voor de architectuurinstellingen zoals het Nederlands Architectuurinstituut, het Stimuleringsfonds voor Architectuur, Architectuur Lokaal, het Berlage Instituut en Europan.⁴ De Rijksadviseurs richten zich dan ook vooral op de internationale contacten op rijksniveau en de Europese context van projecten die op datzelfde rijksniveau van belang zijn. Het College acht het daarbij van belang dat er gerichte aandacht komt voor internationalisering op het vlak van architectuur, infrastructuur, landschap, erfgoed en ontwerp. Het

goed onderhouden en verbreden van de contacten zorgt voor uitwisseling van kennis en ervaring. Wel is er enig voorbehoud. De grote internationale belangstelling voor het Nederlandse architectuurbeleid en de bescheiden capaciteit die voorhanden is maakt dat op dit gebied selectief omgegaan moet worden met het honoreren van de vragen die binnenkomen.

1.8 Overheid en markt

Het Rijk staat op allerlei terrein een beleid voor om gemeenten en provincies hun verantwoordelijkheid te laten nemen. Hoewel deze decentralisatie zeker positieve gevolgen heeft, moet er wel gewaakt worden voor versnipperd opdrachtgeverschap. Dit kan bij grote infrastructurele projecten en ontwikkelingen als de Nieuwe Sleutelprojecten leiden tot onduidelijkheid. Dit komt de kwaliteit van het ontwerp niet ten goede. Daarom wil het College zich buigen over de vraag welke rol er voor het Rijk is weggelegd bij de diverse bouwprojecten en inrichtingsvoorstellen. Wat zijn de verwachtingen die het Rijk koestert ten aanzien van de gedelegeerde of afgestoten taken en verantwoordelijkheden? Hoe geven de regionale en lokale overheden en de markt invulling aan hun nieuwe rol? En welke rol speelt de Rijksoverheid hierbij (nog)? Uiteraard zal bij de beantwoording van dergelijke vragen veel aandacht gegeven worden aan de groeiende rol van PPS-constructies, het investeren in het voortraject van grote bouw- en ontwerpogaven, de rol die de ontwerper daarin kan spelen en de rol van de overheid als opdrachtgever. Stimulering van goed opdrachtgeverschap bij Rijk, andere overheden en bij marktpartijen op alle schaalniveaus vormt eveneens een aandachtsgebied van het College.⁵

1.9 Onderzoek & essay

Het voorliggende jaarprogramma is geen statisch geheel. Om te kunnen reageren op actuele ontwikkelingen heeft het College de mogelijkheid om onderzoek te entameren. Daartoe is een bescheiden budget beschikbaar. In specifieke gevallen wil het College bovendien

de mogelijkheid hebben om een essayopdracht uit te schrijven. De opdracht heeft tot doel bepaalde (actuele) thematiek gericht te onderzoeken en te verdiepen. Behalve om thema's kan het daarbij ook gaan om een specifiek onderwerp dat het College van belang acht, bijvoorbeeld de rol van het ontwerp binnen de Rijksoverheid.

2 Het College van Rijksadviseurs en het Atelier

Organisatorisch zal het Atelier Rijksbouwmeester nog in harmonie moeten worden gebracht met de komst van het College van Rijksadviseurs. Dit is een belangrijke gezamenlijke opgave voor de Rijksadviseurs en de medewerkers van het Atelier. Sector specifieke projecten zullen niet langer de enige referentie zijn. Beleidsmensen, ontwerpers en historici zullen in toenemende mate in werkgroepverband aan opdrachten en projecten gaan werken. Voorts zal dit jaar verder worden nagedacht over de werkwijze en samenstelling van het College en de benoeming van de Rijksadviseurs.⁶ Spelregels ten aanzien van de werkwijze en benoemingstermijn, zittingsduur en beschikbaarheid moeten nog worden opgesteld. Zo is het wenselijk dat Rijksadviseurs ten minste 16 uur in de week beschikbaar zijn en dat iedere Rijksadviseur ondersteuning meeneemt vanuit het moederministerie naar het Atelier Rijksbouwmeester.

Noten:

- 1 Het Convenant Ontwerpwedstrijden (2001-2005) is ondertekend door zes departementen, de VNG, beroepsorganisaties en bouwkoepels.
- 2 Op grond van een mandaat van de Minister van VROM ziet de Rijksbouwmeester toe op verhouding tussen onderwijs en praktijk. Hij heeft een monitorfunctie waar het gaat om de afstemming van de eindtermen van het architectuuronderwijs en de begintermen van de beroepspraktijk.
- 3 Op initiatief van Jo Coenen werd in september 2003 een experiment gestart om jonge, pas afgestudeerde architecten in twee jaar een brede praktijkervaring met het architectenberoep te laten opdoen. Het doel is om op lange termijn te komen tot een flexibele en dynamische ervaringsstructuur voor aankomende architecten.
- 4 Deze instellingen vervullen daarnaast diverse andere prominente functies in het kader van het architectuurbeleid
- 5 De Rijksbouwmeester is qq voorzitter van de jaarlijkse Rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap de Gouden Piramide en kan hier voor een beroep doen op de andere Rijksadviseurs.
- 6 Streven is dat alle adviseurs door het moederministerie, rechtstreeks door de bewindspersoon, worden benoemd en wel voor minimaal twee dagen per week (plus administratieve ondersteuning). Ze worden gestationeerd bij het Atelier Rijksbouwmeester.

Jaarprogramma

Rijksbouwmeester 2005

April

Speerpunten Rijksbouwmeester:

- 1 Coördinatie actieprogramma Ruimte en Cultuur
- 2 Internationalisering
- 3 De Nieuwe Sleutelprojecten (Arnhem, Breda, Amsterdam Zuidas) en de Feniksprojecten (vrijkomende defensie terreinen: Soesterberg, Twente, Valkenburg en Ede)

Algemene aandachtspunten:

- De rol van de ontwerper bij innovatie aanbesteed procedures, PPS en Design & Construct.
- Het bevorderen van aandacht voor de jonge generatie architecten

I Architectuurbeleid

De Rijksbouwmeester vervult een centraal coördinerende functie ten aanzien van de voorbereiding en uitvoering van het rijksarchitectuurbeleid. Hij adviseert de Minister van VROM en de overige ministers over beleidskwesties, architectenvoordrachten, projecten en cultureel erfgoed. Daarnaast heeft hij een coördinerende en adviserende rol binnen het Actieprogramma Ruimte en Cultuur 2005–2008.

Aandachtspunten:

- vraagbaakfunctie voor architectuur, monumentenzorg en Europees aanbesteden van architecten
- contact met nationale en internationale bouwmeesters, inventariseren en bijeenbrengen van het internationale netwerk op het gebied van architectuurbeleid

1.1 Uitvoering actieprogramma ruimte en cultuur 2005–2008

De uitvoering van het Actieprogramma Ruimte en Cultuur start dit jaar. Centrale aandachtspunten zijn de bundeling van architectuurbeleid en erfgoedbeleid en de vervlechting van het architectuurbeleid met landschap en infrastructuur. In samenspraak met het College van Rijksadviseurs speelt de Rijksbouwmeester een centrale en coördinerende rol bij de uitvoering van het Actieprogramma.

Aandachtspunten:

- advisering over de dertien voorbeeldprojecten, waaronder het Nieuwe Rijksmuseum en de aanscherping van het opdrachtgeverschap van de betrokken ministeries
- versterking Wet op de architectentitel tot krachtiger en consumentvriendelijker beleidsinstrument
- evaluatie van Het Experiment (tijdelijk programma voor pas afgestudeerde architecten om brede praktijkervaring op te doen), gericht op een meer structurele inbedding

- overleg en afstemming met de architectuur- en erfgoedinstellingen
- afstemming PPS en Europese aanbesteding
- actualisering regeling Rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap De Gouden Piramide
- onderzoek vernieuwde vormen van welstandsbeleid (ontwikkelingsgebieden en bovengemeentelijk niveau)

In het Actieprogramma Ruimte en Cultuur komen deze onderdelen uitgebreider aan de orde.

1.2 Advisering VROM

Nieuwe Sleutelprojecten: Al enige tijd adviseert de Rijksbouwmeester DG Ruimte over de zes Nieuwe Sleutelprojecten (NSP). Deze inzet zal worden gecontinueerd. Voor Rotterdam en Breda concentreert het advies zich op het masterplan. Voor de Amsterdamse Zuidas wordt bezien of er kwaliteitsdragers te identificeren zijn waaraan een directe VROM bijdrage kan worden gekoppeld. Ook zal in bredere zin advies worden uitgebracht over het Zuidas-project. De Rijksbouwmeester zal de NSP-projecten op hoofdlijnen volgen door deel te nemen aan zogenaamde kwaliteitsoverleggen, onder andere in Arnhem. Omdat in Den Haag, Rotterdam en Utrecht het bureau Benthem Crouwel betrokken is, zal oud Rijksbouwmeester Jo Coenen hier, in de hoedanigheid van extern adviseur voor DG Ruimte, de adviserende werkzaamheden op zich nemen.

Feniksprojecten: Het kabinet heeft uit bezuinigingsoverwegingen besloten om vier defensiegebieden af te stoten: Ede, met daarin een aantal belangrijke Rijksmonumenten (kazernes), Twente, Valkenburg en Soesterberg. In de Nota Ruimte is hierover een passage opgenomen die stelt dat de overdracht naar de markt zo zorgvuldig mogelijk moet verlopen en dat er bij ontwikkeling sprake moet zijn van ruimtelijke kwaliteit. Het kabinet heeft hiermee een inspanningsverplichting op zich genomen. Bij deze zogenaamde Feniksprojecten zijn de volgende departementen betrokken: Defensie, Financiën (Agentschap Domeinen), LNV en VROM.

DG Ruimte stelt het op prijs dat het Atelier Rijksbouwmeester, analoog aan de NSP, een adviserende rol vervult. Inmiddels zijn twee projecten gestart: Ede en Valkenburg. De adviezen over de vier Fenixprojecten zullen in eerste instantie worden uitgebracht aan het Rijk. De betrokken gemeenten ontvangen een afschrift.

Aandachtspunten:

- regulier overleg met ontwerpers van DG Ruimte en van andere departementen

1.3 Advisering overige departementen

Aandachtspunten:

- contact met andere bouwende departementen (v&w/rws, BuZa, Defensie) over architectuur, aanbesteden in het algemeen en architectenselecties op basis van de jaarlijkse Europese aanbesteding

1.4 Advisering andere overheden

Desgevraagd adviseert de Rijksbouwmeester andere overheden indien dit van strategisch belang is voor het Rijksarchitectuurbeleid en het ruimtelijke ordeningsbeleid van het Rijk. Het kan daarbij gaan om belangen van VROM of de Rgd en om een voorbeeldfunctie op het gebied van strategische planning, architectuur, landschap, infrastructuur en cultureel erfgoed.

2 Rijkshuisvesting

2.1 Kwaliteitsborging bij Rgd-projecten

De toegenomen ontwikkeling om rijksgebouwen onder PPS-constructies op de markt te zetten vraagt om extra aandacht van de Rijksbouwmeester. Van belang is hoe binnen deze variant van aanbesteding waarborgen gecreëerd kunnen worden voor architectuur

en ruimtelijke kwaliteit (architectuur en stedenbouw). Ook de voordracht van architecten en beeldend kunstenaars zal aandacht blijven vragen.

Aandachtspunten:

- versterken van contact met de vestigingen van de Rgd
- begeleiden van de initiatieffase van Rgd-projecten
- advisering over stedenbouwkundige inpassing en gebiedsgerichte ontwikkelingen
- architectenvoordrachten en advisering van Rgd- en externe architecten in VO en DO fase
- borging van architectonische kwaliteit bij PPS-constructies, mede in relatie tot Europese aanbesteding en regels voor ontwerpwedstrijden
- inzet van jonge architecten bij projecten van de rijks-huisvesting
- onderzoek naar de betekenis van nieuwe rijkshuisvesting, leidend tot herformulering van het rijksbeleid
- onderzoek naar de transformatie van leegstaande rijkskantoren tot woningen
- inzet, vroeg in het proces, van beeldende kunst en andere disciplines, bij ontwerpend onderzoek, bij documentatie van stedenbouwkundige, landschapelijke en infrastructurele opgaven, in communicatietrajecten en bij bouwopgaven (zie ook percentage-regeling)

2.2 Percentageregeling beeldende kunst

De Rijksbouwmeester heeft aangegeven dat hij het beleid in 2005 ten aanzien van beeldende kunst en de percentageregeling wil verbreden. Hij zal de samenwerking met andere departementen zoeken en bezien of zij hun rol breder willen zien dan slechts de uitvoering van de percentageregeling. Een ander belangrijk item is de manier waarop de bovengenoemde PPS-ontwikkelingen uitwerken op het vlak van de percentageregeling.

Aandachtspunten:

- aanstelling van twee nieuwe adviseurs beeldende kunst: overdracht projecten en inwerken
- organisatie expertmeeting met Atelier HSL met vertegenwoordigers van Europese instellingen die een vorm van percentageregeling voor beeldende kunst toepassen
- voorbereiding, en in een latere fase begeleiding, van kunstopdrachten (meetingpoints) op de HSL stations, in samenwerking met het Atelier HSL
- afronding pilot Onderhoud aan Kunstwerken
- richtlijnen omgang met kunstwerken bij het afstoten van Rgd-panden
- regeling financiering herplaatsingen kunstwerken
- adviezen of opdrachten beeldende kunst bij multidisciplinaire benadering van ARBM-opgaven
- afronding nieuwe contracten kunstopdrachten en actualisatie Handboek Percentageregeling
- actualisatie formulering kabinetsbesluit 1951 (grondslag percentageregeling)
- uitwerking scenario's toepassing percentageregeling bij PPS en de rol van de Rijksbouwmeester hierin
- onderzoek naar een mogelijke rol voor de Rijksbouwmeester bij overheidsopdrachten op het gebied van vormgeving

2.3 Monumentenzorg en bestaande architectuur

Het afgelopen jaar heeft oud Rijksbouwmeester Jo Coenen een pleidooi gehouden voor een zorgvuldige omgang met objecten van inspirerende bouwkunst, jonge doch bijzondere gebouwen zonder monumentenstatus. Ook heeft hij het initiatief genomen om een aantal jonge rijksgebouwen 'een predikaat van extra zorg' te geven. In de publicatie hierover is aandacht gevraagd voor de zorg voor (potentiële) naoorlogse monumenten die (nog) buiten de 50 jaar grens vallen, nodig om in aanmerking te komen voor een monumentenstatus. De initiatieven van Coenen zullen een vervolg gaan krijgen. Op projectniveau is er een aantal bijzondere opgaven, waar-

onder het Rijksmuseum en het Scheepvaartmuseum te Amsterdam, Huis Trompenburg te 's-Graveland en het Spinhuis te Zwolle. In 2005 vragen enkele concrete doelen en werkafspraken om invulling. Er is onder andere aandacht nodig voor de manier waarop de Rgd als beheerder van monumentale rijksgebouwen invulling geeft aan haar verantwoordelijkheid voor (potentiële) rijksmonumenten.

Aandachtspunten:

- herijking en herdefiniëring van het Rgd-monumentenbeleid in 2005-2006
- herdefiniëren en actualiseren van de monumentenlijst van de Rgd
- toekomst van monumentale specifieke rijkshuisvesting (dreigende leegstand)
- coördinatie van het Rgd-monumentennetwerk

Jaarprogramma

Rijksadviseur voor het Landschap 2005

April

Speerpunten 2005 Rijksadviseur voor
het Landschap:

- 1 Manifestatie over de Nederlandse ratificatie van de Europese landschapsconventie.
- 2 Rijksenveloppe Groene Hart. De Rijksadviseur voor het Landschap is intendant van de Rijksenveloppe uit de Nota Ruimte.
- 3 Voorzitter Kwaliteitsteam van de Nieuwe Hollandse Waterlinie
- 4 Functie van het institutioneel ontwerp op rijksniveau in de 21e eeuw (essayopdracht aan diverse auteurs).

Op 1 april 2004 werd Dirk Sijmons door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) benoemd tot Nederlands eerste Rijksadviseur voor het Landschap, in eerste instantie voor een periode van vier jaar. LNV ziet de strategische vernieuwing van het landelijk gebied als een belangrijke ontwerpogave – nu en in de toekomst. De stimulerende en deels regisserende rol van LNV ten aanzien van het landschap krijgt met de aanstelling van de Rijksadviseur extra inhoud. De Rijksadviseur voor het Landschap zal de kwaliteitsontwikkeling in het landelijk gebied gaan stimuleren. Hij adviseert hierover rechtstreeks aan de minister van LNV. Daarnaast adviseert hij andere departementen die zich bezighouden met het landelijk gebied en het landschap. Voorbeelden zijn projecten zoals Ruimte voor de Rivier, de nieuwe generatie windmolens, de reconstructie intensieve veehouderij en de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

De Rijksadviseur voor het Landschap maakt deel uit van het College van Rijksadviseurs. Ook houdt hij kantoor binnen het Atelier Rijksbouwmeester (ARBM). Op deze manier wordt de landschapsarchitectuur samengebracht met andere (ontwerp)disciplines: architectuur, stedenbouw, infrastructuur en cultureel erfgoed. Een intensieve samenwerking en collegiale afstemming met de andere Rijksadviseurs sluit aan op de ontwikkeling waarbij ontwerpogaven steeds groter en meer integraal van karakter worden.

Dit Jaarprogramma geeft een overzicht van thema's en werkzaamheden die in 2005 de aandacht van de Rijksadviseur voor het Landschap vragen. Ook biedt het een doorkijk naar de periode daarna. Het Jaarprogramma is tot stand gekomen op basis van een interpretatie van de belangrijkste beleidsnota's en ontwikkelingen in het landelijk gebied, een groot aantal gesprekken en de evaluatie van het eerste jaar van functioneren (vanaf 1 april 2004).

Dit Jaarprogramma is een actualisering van een eerdere versie. Bij wijzigende inzichten zal ook het nu voorliggende programma periodiek verder worden bijgesteld en verfijnd. Dit gebeurt in overleg of als uitvloeisel van gesprekken met de politieke en ambtelijke top van het ministerie van LNV en binnen het College van Rijksadviseurs.

1 Missie

Het landschap verandert voortdurend. De Rijksadviseur voor het Landschap wil bevorderen dat deze veranderingen cultureel betekenisvol en liefdevol worden begeleid, door de nu actieve ruimtevormende processen in te zetten om een levend cultuurlandschap te maken.

De Rijksadviseur voor het Landschap werkt breed en interdepartementaal. Hij richt zich in hoofdzaak op projecten en thema's met Rijksbelang (het nationale niveau). De kracht van zijn adviezen moet vooral liggen in inspiratie en overtuigingskracht.

Uit deze missie vloeien de volgende doelstelling voort:

Hoofddoel: Het verbeteren van de landschappelijke kwaliteit bij Rijksprojecten. Een middel daartoe is het verbeteren van de condities die worden geschapen door het opdrachtgeverschap van het Rijk. Een speerpunt is leggen van de kiel voor een landschappelijke kwaliteitsinfrastructuur bij LNV.

Subdoel 1 Functioneren als boegbeeld van het vakgebied en profileren van de doorgaande bemoeienis van LNV bij landschappelijke transformaties.

Subdoel 2 De interesse van het publiek vergroten in de verdere 'avonturen' van het (bedachte en ontworpen) cultuurlandschap. Proces van bewustmaking op gang brengen ten aanzien van de bestaande en toekomstige kwaliteiten van het landschap.

Subdoel 3 Synergie met de Rijksbouwmeester en de overige Rijksadviseurs zodanig optimaliseren dat het Architectuurbeleid, als onderdeel van het Actieprogramma Ruimte en Cultuur, een nieuwe impuls krijgt.

Aard en selectie projecten

De enorme hoeveelheid vragen en projecten die op de Rijksadviseur voor het Landschap afkomen, nopen tot het maken van keuzen. Dit Jaarprogramma is dan ook in de eerste plaats bedoeld als leidraad.

Daarnaast worden vragen en verzoeken, voor zij ingewilligd worden, beoordeeld op criteria als de landelijke betekenis en uitstraling (voorbeeldfunctie), kortom, de aanwezigheid van Rijksbelang. Ook worden de vragen getoetst aan de bovenstaande hoofd- en subdoelen.

2 Manifestaties

Het Jaarprogramma wordt gestructureerd door twee grote manifestaties waarin de vak- en of publieksdiscussie over aspecten van het landschap een focuspunt hebben. Dat kan in uiteenlopende vorm gebeuren, zoals in congressen, ontwerpateliers, evaluatiebijeenkomsten, excursies. Naast mogelijke publicaties worden de conclusies van deze manifestaties verwerkt in een advies aan de minister van LNV. Met de manifestaties wordt ook de zichtbaarheid van het Rijksadviseurschap in de 'wolk' van kleinere activiteiten gewaarborgd. Uitkijkend over de periode 2005 – 2008 valt wat betreft de manifestaties te denken aan:

3 2005

Voorjaar 2005

De betekenis van de European Landscape Convention voor het Nederlandse landschapsbeleid (heeft reeds plaatsgevonden op 9 juni 2005). Vorm: vakdebat

Najaar 2005

Onder de werktitel 'De Rijksadviseur rekent' wordt met de rekenmeesters van de NGO's (Non Governmental Organisations) in een aantal stappen een schatting gemaakt van investeringsbehoefte in- en financieringsstrategieën van het 'Groene Hart'. Het is uit allerlei planstudies duidelijk dat, als we echt wat met het Groene Hart willen, er ook in inrichting en beheer geïnvesteerd moet worden. Zeker geldt dit tegen de achtergrond van de grondprijzenproblematiek die de toekomst van de grondgebonden landbouwtakken in dit verstedelijkte deel

van Nederland onzeker maken. Samen met de WLTO (Westelijke Land- en Tuinbouw Organisaties), de rekenmeesters van een aantal grote projectontwikkelaars, natuurorganisaties, de Kamers van Koophandel en vertegenwoordigers van de daar aanwezige Hoogheemraadschappen, worden de noodzakelijke investeringen in het Groene Hart geïdentificeerd. Voorts worden realiseringstrategieën besproken en wordt gekeken wie daarop aanspreekbaar zijn. Dit gebeurt aan de hand van drie scenario's. Doel van de exercitie is het voor de samenleving zichtbaar maken van de orde grootte van noodzakelijke investeringen in het Groene Hart en de strategieën om verschillende partijen hier ook aan te binden.

4 2006

Voorjaar 2006

De (Inter)nationale Landschappen, Landschap en Toerisme (internationaal). Nederland zal zijn toeristisch recreatieve product moeten herpositioneren vanwege het snel afkalvend marktaandeel in de meerdaagse 'tussendoorvakanties' (denk aan de invloed van de goedkope vliegtickets). Stelling is dat onze landschappen nog onbenutte toeristische potenties hebben.

Najaar 2006

Agro-park Nederland of Opschalende Melkveehouderij. Ontwerpde aandacht voor het Nederlandse 'siliconvalley', de kennis en kapitaalintensieve teelten die op 10% van het landbouwareaal bijna 90% van de exportwaarde genereren. Twee van de meest geïnternationaliseerde bedrijfstakken van ons land, agri-business en dutch design, ontmoeten elkaar. Prijsvraag over de ontwerp-opgaven die voortvloeien uit de moderne landbouw. Voor de verschillende bedrijfstakken worden opgaven op verschillende schaalniveaus geïdentificeerd: van regio-ontwerp tot verpakkingsontwerp.

5 2007

Voorjaar 2007

- De grootste collectieve opgave van deze eeuw is ongetwijfeld het klimaatveranderingbestendig maken van ons land. In deze manifestatie wordt vooral gekeken naar de regionale deelstroomgebieden. Stelling is dat de inrichtingsvraag van het waterkwantiteitsprobleem moet worden gekoppeld aan die welke uit de waterkwaliteit voortkomt (Nitraatrichtlijn en Kaderrichtlijn water). De waterproblematiek is ook een culturele opgave die goed opdrachtgeverschap vraagt en de samenwerking tussen technici en landschapsarchitecten. (Wordt georganiseerd samen met de Eo Wijersstichting, die van 2004–2007 een project heeft lopen om in vijf regio's opdrachtgevers in hun nieuwe rol te ondersteunen)

Najaar 2007

- Toegankelijkheid van het Landschap.
Koppelen aan de dag 'Lopen in het Landschap' (24 september), georganiseerd door de provinciale landschappen.
Opzet: Internationale conferentie waarin een overzicht wordt gegeven van de toegankelijkheid en de nationale wetgevingen.
Doel: Nederland zich laten optrekken aan internationale voorbeelden en het ontwikkelen van strategieën die geschikt zijn voor het 'van het slot halen' van het Nederlandse landschap

6 2008

- Slotsymposium (mogelijk samenvallend met de opening van het Future Centre LNV). Een van de meest spectaculaire veranderingen in het landelijk gebied is de langzame omslag van productielandschap naar consumptielandschap. Het gaat om kleinschalige maar grootscheepse

ontwikkelingen (paarden, landelijk wonen, hobbyboeren) die specifieke strategieën vragen als je deze nieuwe landschapsvormende krachten ten positieve wilt benutten.

7 De kiel

Zowel voor de Rijksadviseur voor het Landschap als voor het landschapsbeleid is het cruciaal om goed inzicht te krijgen in de veranderingsprocessen in het landschap, de oorzaken daarvan, de schaal of korrelgrootte van de veranderingen en de actoren die daarin een rol spelen. Daar is natuurlijk al veel over in beeld gebracht. Een opgave ligt in het systematiseren, bijvoorbeeld in matrices en kaarten met verwachte veranderingsdruk. De systematiek zou uiteindelijk ook dienstbaar kunnen zijn aan de (altijd lastige) monitoring door het Natuurplanbureau, dan wel door het Ruimtelijk Planbureau. Ook wordt in kaart gebracht wat de betrokkenheid van LNV (en mede-overheden) is, wat de condities zijn om daarbij een ontwerp-opgave te stellen en wat de mogelijkheden zijn voor de betrokkenheid van ontwerpers. De procedures tot kwaliteitsborging (of het ontbreken daarvan) en de rol van LNV als opdrachtgever bij deze projecten en processen worden in beeld gebracht. Een dergelijk overzicht brengt het werkveld in beeld en levert inzicht in leemten en te kiezen speerpunten.

De systematiek voor deze inventarisatie zou in de periode 2004 – 2005 moeten worden ontwikkeld. De inventarisatie zelf vindt in het daaropvolgende jaar plaats. De systematiek wordt door de Rijksadviseur voor het Landschap ontwikkeld; de uitvoering ligt bij het Expertise Centrum.

8 Advisering

Een belangrijk instrument is het adviseren van de Minister van LNV en andere ministers actief in het ruimtelijke circuit. Wellicht kan een onderscheid gemaakt worden tussen:

- een (halfjaarlijkse) gedachtewisseling met de minister waar meerdere zaken aan de orde kunnen komen
- Briefadviezen over zaken die spelen en een bijzondere betekenis hebben voor de toekomstige landschappelijke kwaliteit. Nu voorzien is een briefadvies aan de ministers van VROM en LNV over de PKB 'Ruimte voor de Rivier'. Daarnaast worden de adviezen die uit de manifestaties voortkomen naar de minister(s) gestuurd.

9 Voorbeeldprojecten (grote projecten)

In het *Actieprogramma Ruimte en Cultuur* is een aantal voorbeeldprojecten aangewezen waarvoor de Rijksoverheid een specifieke verantwoordelijkheid op zich neemt. Een deel van deze projecten komt voort uit de vorige architectuurnota *Ontwerpen aan Nederland*. De Rijksadviseur voor het Landschap zal (mede) advies uitbrengen over de 'landschappelijke' projecten en de projecten die om een integrale aanpak vragen. Het betreft hier:

- Reconstructie Intensieve Veehouderij
- Openbaarheid en toegankelijkheid landschap: voorzitterschap van Kwaliteitsteams
- Groene Hart: critical visitor van 'Werkplaatsen' (LNV, DG Ruimte en inbreng in vliegende brigades (UvA/Habiforum)
- Nieuwe Hollandse Waterlinie
- Landschapsplannen A12: in deze proeftuin van Rijkswaterstaat wordt gezien hoe de aansluiting van de vernieuwde weg op identiteiten van het landschap gezamenlijk met andere partijen (provincies en gemeenten) in plannen te borgen zijn.
- Opdrachtgeverschap: 'meeliften' met een initiatief van de Eo Wijersstichting. Die stichting (samen met een vijftal regio's) streeft ernaar het opdrachtgeverschap op een hoger niveau te krijgen. De Rijksadviseur voor het Landschap zal optreden als voorzitter van de jury en trekker van vliegende brigades.

10 Publieksacties

De belangrijkste basis voor het landschapsbeleid is de verruiming van de publieksaandacht voor het Nederlandse cultuurlandschap en de rol van ideeën en ontwerpen daarin. De Rijksadviseur voor het Landschap kan daarin een (bescheiden) rol spelen. Daarbij kan aangesloten worden op een drietal lijnen:

- De belangstelling die het begrippenpaar natuur & landschap sinds Heimans en Thijsse voor (de natuurlijke expressie van) het agrarisch landschap heeft (via de Landschappen, Landschapsbeheer Nederland en het Centrum voor het Cultuurlandschap, voorheen Das & Boom);
- De groeiende belangstelling voor de Cultuurhistorie en de nieuwe kijk op het landschap als cultureel erfgoed (via Belvedere en het Grote Project Nationaal Landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam);
- De groeiende belangstelling voor architectuur waarop ook de ideeëngeschiedenis en ontwerp voor het landschap meelift (via Architectuur Lokaal en de Lokale Architectuurcentra).
- Het grote publiek moet worden bereikt via de media. In voorbereiding zijn bijvoorbeeld televisie-uitzendingen die in opdracht van de NCRV worden geproduceerd.

Archivering (institutioneel ontwerp) tuin- en landschapsarchitectuur

De archieven van vooraanstaande Nederlandse tuin- en landschapsarchitecten zijn niet geconcentreerd aanwezig zoals dat bijvoorbeeld wel het geval is bij de architectuur (bijeengebracht in het NAI).

Constaterend dat goede archivering en geschiedschrijving altijd al de zwakke plek van het vakgebied is geweest, houdt de Rijksadviseur voor het Landschap daarom een pleidooi voor een inhaalslag, een (her)nieuwe aandacht voor de geschiedenis en archivering van de tuin- en landschapsarchitectuur.

Eindtermen onderwijs en begintermen architectenregister

De Rijksbouwmeester is namens de Minister van VROM verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet op de architectentitel. In dit register zijn ook de landschapsarchitecten opgenomen. De Rijks-

adviseur voor het Landschap zou kunnen onderzoeken of de verantwoordelijkheid die de Rijksbouwmeester draagt voor de begin- en eindtermen van de architectuuropleidingen ook zou kunnen gelden voor de Rijksadviseur voor het Landschap ten aanzien van de tuin- en landschapsarchitectuur. Dit wordt des te interessanter in het licht van het zogenaamde Experiment. In dit project leren ontwerpers aanvullende kennis en vaardigheden voor uitoefening van het vak architect. Er wordt naar gestreeft om deze aanvullende studie te koppelen aan de inschrijving in het hierboven genoemde register.

Jaarprogramma

Rijksadviseur voor de Infrastructuur 2005

April

Speerpunten Rijksadviseur voor de Infrastructuur:

- 1 Het waarborgen van ontwerp kwaliteit bij PPS en Design & Construct
- 2 De A12, met de leereffecten daarvan voor de A2, de A4 en de A27. En de werkzaamheden die verband houden met het steunpunt A12
- 3 Voorbeeldproject 'Afsluitdijk', uit het Actieprogramma Ruimte en Cultuur 2005-2008

Werkprogramma Rijksadviseur voor de Infrastructuur

Het Ministerie van v&w heeft met de brief van 21 januari 2005 prof. ir. J. J. Brouwer benoemd tot Rijksadviseur voor de Infrastructuur voor de periode van een jaar. De Rijksadviseur voor de Infrastructuur zal samen met de Rijksbouwmeester en de Rijksadviseurs voor respectievelijk het Landschap en het Cultureel Erfgoed deel gaan uitmaken van het zogenoemde 'College van Rijksadviseurs'.

De Rijksadviseur voor de Infrastructuur is medeopsteller van de Agenda voor 2005 van het College van Rijksadviseurs (d.d. 20 februari 2005) en heeft, op basis van verdere gesprekken, zijn eigen specifieke taken en activiteiten nader geformuleerd en toegelicht in het hierna volgende Werkprogramma Rijksadviseur voor de Infrastructuur 2005.

De Rijksadviseur voor de Infrastructuur is voornemens om maandelijks verslag uit te brengen over zijn werkzaamheden om deze inzichtelijk te maken voor alle betrokkenen.

I Overleg integrale benadering infrastructuur

De Rijksadviseur onderhoudt regelmatige contacten met vertegenwoordigers van het Ministerie van v&w. In die gesprekken wordt benadrukt dat infrastructuur meer is dan alleen het oplossen van verkeers- en vervoersproblemen. Ook landschappelijke en stedenbouwkundige aspecten spelen in het denken over infrastructuur een grote rol. De directe omgeving van de weg moet in het ontwerp voor infrastructuur al in een vroege fase worden betrokken.

De Rijksadviseur voert ook overleg met de DG Ruimte van vROM, om suggesties te doen en advies te geven bij de ruimtelijke ontwikkeling langs snelwegen en andere infrastructurale werken en knooppunten.

2 Implementatie Routeontwerp A12 en onderzoek toepassing op de A2, de A4, en de A27

Het Ontwerp Regenboogroute is vastgesteld als leidraad voor de A12, waarbij een aantal bindende voorschriften zijn vastgelegd en richtbeelden zijn opgesteld die als schetsen dienen voor het gewenste ontwikkelingsperspectief voor zowel de weg als de directe omgeving. Het gaat om het verleiden van alle betrokken partijen, die allemaal andere belangen en verantwoordelijkheden hebben.

De randvoorwaarden voor het ontwerp, die in het Ontwerp Regenboogroute zijn vastgelegd, moeten geïmplementeerd worden in de uitvoering van de plannen.

Samen met het Steunpunt Routeontwerp wordt de aanpak voor onder andere de A2, de A4, en de A27 bestudeerd. Gebruikmakend van de studie Regenboogroute wordt een vergelijkbare aanpak voor deze routes voorgesteld.

Het Steunpunt Routeontwerp bestaat uit een integrale projectgroep, met vertegenwoordigers van v&w, LNV en VROM en zetelt in het Atelier Rijksbouwmeester.

3 Welstand in relatie tot infrastructurele projecten

De ervaring met de Centrale Welstandscommissie voor de gehele Regenboogroute moet worden geanalyseerd om te komen tot conclusies over het functioneren en tot aanbevelingen voor de toekomst. Een Centrale Welstandscommissie per route biedt een oplossing voor de anders tijdrovende procedures om de vormgeving van de route voor te leggen aan alle individuele welstandscommissies van de gemeenten waar de route doorheen voert. Zo is getracht om de 'Bouwstenen' van de welstandsnota, zoals opgesteld voor de A12, toe te voegen aan de 35 aangrenzende gemeenten van de A12. Uit de ervaring met de A12 moet worden nagegaan of de andere routes net zo moeten worden aangepakt, of dat het systeem moet worden aangepast.

De Rijksadviseur zal hierover overleg voeren met de Federatie Welstand.

4 Kwaliteitsborging ontwerp in Design & Construct-situaties

De Rijksadviseur zal overleg voeren met de diverse overheidsdiensten die zich bezighouden met aanbestedingen, waaronder ECo (Rijkswaterstaat), om vervolgens een voorstel te doen voor het Kenniscentrum Aanbestedingsvormen.

Door het voltallige College van Rijksadviseurs wordt de kwaliteitsborging onder de loep genomen, omdat gevreesd wordt voor de kwaliteit van het ontwerp. Van verschillende kanten zijn signalen binnengekomen dat Design & Construct-situaties niet tot de gewenste resultaten leiden. Verschillende vormen van PPS en de relatie tussen de overheid en de markt komen daarbij aan de orde.

5 Beoordelingskader en structuurvisie Zuiderzeelijn

Door bestudering van de stukken die in de afgelopen jaren zijn opgesteld door de projectgroep Zuiderzeelijn (v&w), zal de Rijksadviseur zich verdiepen in de (ruimtelijke) vraagstukken rondom de Zuiderzeelijn. De reeds vastgestelde aanbestedingsvorm krijgt daarbij bijzondere aandacht. De Rijksadviseur zal het functioneel Programma van Eisen bestuderen en stelt het kader op, waarbinnen de voorstellen van de aanbiedende partijen zullen worden beoordeeld. Mede naar aanleiding van het rapport van de commissie TCI zal worden nagegaan of en hoe een structuurvisie voor de Zuiderzeelijn kan worden gemaakt. De voortgang van deze werkzaamheden is uiteraard afhankelijk van politieke besluitvorming over de Zuiderzeelijn.

6 Ruimtelijke ontwikkeling rond infrastructuur Zuiderzeelijn

De Rijksadviseur doet onderzoek naar de ruimtelijke consequenties van de aanleg van de Zuiderzeelijn voor de gebieden rondom de halteplaatsen van de lijn. Dit onderzoek zal samenhangen met de beslissing van de Kamer en de Minister over de voortgang van de Zuiderzeelijn.

7 Onderzoek nieuwe concepten snelwegen in de toekomst (inclusief internationale ontwikkelingen)

Het onderzoek naar nieuwe concepten voor onze snelwegen zal starten met literatuuronderzoek naar infrastructuur. De mogelijkheden van bundeling, zowel horizontaal als verticaal, dubbel decks oplossingen et cetera, worden gezien vanuit een integrale benadering in relatie tot het landschap en de directe omgeving van de infrastructuur.

8 Spoorwegen versus overige infrastructuur

In samenspraak met de Spoorbouwmeester worden kruisingen van spoorwegen met andere infrastructuur bestudeerd. Bijzondere aandacht zal er zijn voor de Hanzelijn, waar de Rijksadviseur samen met de Spoorbouwmeester een rol zal gaan spelen. Gestreefd wordt, net als bij de A12, de welstand voor het gehele traject centraal te organiseren.

Jaarprogramma

Rijksadviseur voor het Culturele Erfgoed 2005

April

Speerpunten Rijksadviseur voor het
Culturele Erfgoed:

- 1 De Erfgoedacademie
- 2 Ons Cultuurlandschap, een zaak van onverdeelde zorg.
- 3 De pilot Noord Brabant (de 'oude kaart' van Nederland)
- 4 Onderzoek naar nut en noodzaak van wettelijke bescherming van landschapsgezichten.

Agenda 2005–2008 van de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed

De Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed heeft als voormalig directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en als hoogleraar kunstgeschiedenis een belangrijk stempel gedrukt op het denken over de Monumentenzorg in Nederland. Daarvoor beschikt hij over een breed netwerk; een netwerk dat nog regelmatig een beroep op hem zal doen. Het ligt daarom in de lijn van de verwachting dat de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed een druk programma krijgt.

Dit jaarprogramma is bedoeld om structuur aan te brengen in de werkzaamheden van de Rijksadviseur. Hij kiest zijn thema's en onderwerpen. Aan het eind van het jaar zal hij via een logboek in een jaarverslag zijn werkzaamheden verantwoorden. De werkzaamheden van de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed zijn onderverdeeld in thema's en concrete projecten. Centrale thema's zijn:

- Kennisontwikkeling en kennisoverdracht
- Dynamiek tussen oud en nieuw: verhouding van monumentale of cultuurhistorische waarden tot de hedendaagse ontwerpopgave
- Object en omgeving: (her-)ontwikkeling van cultuurhistorisch waardevolle gebieden
- Ruimtelijke kwaliteit en de dynamiek van cultuurhistorisch waardevolle landschappen en beschermde gezichten

Bij het uitvoeren van zijn werkzaamheden zal de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed de raakvlakken en dwarsverbanden zoeken met het werk van zijn collega's Rijksadviseurs en de Rijksbouwmeester. Daarbij wil hij ook zijn internationale netwerk inzetten ten behoeve van het College van Rijksadviseurs (betrokkenheid bij het Collège Néerlandais van Dudok te Parijs, studio van Van Doesburg Meudon en Rietveldpaviljoen Venetië; Nederlandse Antillen, Curaçao, Aruba en Suriname; Mutual Heritage en de HGIS gelden). Binnen het College wil de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed de rol aannemen van intermediair. Hij zal met het oog op het

cultureel erfgoed samenwerking zoeken met betrokken partijen bij de volgende onderwerpen:

- de dynamiek van de stad (ISV)
- functieveranderingen bij gebouwen, complexen en gebieden (MZ)
- (boven-)regionale welstandsaspecten (FW)
- het Actieprogramma Ruimte en Cultuur (OCW)
- omgang van de Rijksgebouwendienst met monumenten (Rgd)

De Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed heeft altijd een dynamische vorm (metamorfose, interventie en transformatie) van monumentenzorg voorgestaan. Monumenten zijn geen statische objecten maar vragen bij verandering van gebruik om dóórontwikkeling. Monumenten staan bovendien niet op zichzelf maar ontlenen hun betekenis aan de geschiedenis van de locatie en aan de samenhang daarvan met de gebouwde en aangelegde omgeving. Bij het doorontwikkelen is het van belang dat er voorafgaand daaraan kennis wordt verzameld over de cultuurhistorische waarden die in het geding zijn. Belangrijk is het inventariseren, carteren en interpreteren van monumentale waarden. Het instrumentarium van de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed bestaat uit kennis, ervaring, een interdisciplinaire visie en aanpak, gezag en overtuigingskracht. De Rijksadviseur beroept zich niet op formele bevoegdheden. Dat zijn onder meer de functies van de nieuwe erfgoeddienst en de erfgoedinspectie. De daarbij te kiezen omgangsvorm is niet Command en Control, maar inspiratie en betrokkenheid. Hieronder volgt een kort overzicht van onderwerpen die de Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed voornemens is ter hand te nemen.

I Onderzoek en theorievorming over de relatie tussen ruimtelijke inrichting en cultureel erfgoed

Ingrepen in een historische omgeving vragen om onderzoek naar de relatie oud en nieuw en om de ontwikkeling van een nieuw theoretisch fundament waarbij de principiële 'waaromvraag' van nut, noodzaak en kwaliteit van een vernieuwende ingreep methodisch aan de

orde moet worden gesteld (instrumentarium: erfgoedfilosofie). De noodzaak van onderzoek naar de relatie oud en nieuw speelt binnen het domein van het landschap, de infrastructuur alsmede het ontwerp van het gebouw. Het is een derhalve een gezamenlijk thema van het volledige College. De Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed wordt gevraagd uitspraken te doen over de wijze waarop oud en nieuw zich vruchtbaar tot elkaar kunnen verstaan. Daarvoor zal hij nader onderzoek doen naar de betrokkenheid van geschiedenis bij behoud en ontwikkeling van cultuurhistorisch erfgoed (instrumentarium: Belvedere en de Biografie van het landschap). De verschillende attitudes waarmee in de praktijk met cultuurhistorische kwaliteiten bij de ruimtelijke inrichting van Nederland werd en wordt omgegaan vraagt om een inhoudelijke en ontwerptechnische analyse (instrumentarium: voorbeeldprojecten). Het omgaan met dilemma's waarbij keuzen moeten worden gemaakt tussen alternatieve, onomkeerbare ingrepen vraagt om een methodische verantwoording.

Analyse: willekeur bij gebruik van het cultureel argument

Opgave: het versterken van het theoretisch fundamenteel

Actie: literatuurstudie; het herijken van het begrippenkader

Organisatie: assistentie ARBM/MZ, assistent OCW/RCE, assistentie Erfgoeddienst/RIV en DI

Planning: 01-09-05 tot 01-09-07

2 Erfgoedacademie

Bij verschillende universitaire en HBO-instellingen worden onderdelen van 'erfgoedkunde' gedoceerd. Een opleiding waar studenten een coherent minor-pakket gedoceerd krijgen ontbreekt. De vraag is of het mogelijk is om een of meer geïntegreerde programma's te creëren die leiden tot kansrijke erfgoedopleidingen. De belangrijkste competentiegebieden zijn: ruimtelijke inrichting en vormgeving; instandhoudingstechnologie en de geesteswetenschappelijke richting. Een (inter-)nationaal facilitair centrum voor erfgoedopleidingen zou via een alliantie gerealiseerd kunnen worden: onderwijsinstellingen (wo en HBO) die samen een of meer leergangen gaan vormen ten behoeve van de volgende generatie 'erfgoedzorgers'.

Relatie met de nieuwe erfgoeddienst in Amersfoort (eind 2007) en de Huizinga Onderzoeksschool ligt voor de hand.

Analyse: een initiële opleiding tot erfgoedzorger bestaat niet; wel worden onderdelen (verspreid en meestal als ‘vrije ruimte’) aangeboden bij uiteenlopende vakdisciplines

Opgave: componeer curricula met coherente eindtermen binnen de BaMa structuur, Onderzoeksscholen, Masterclasses en post-HBO-opleidingen

Actie: inventarisatie erfgoedopleidingen en overleg met onderwijsinstellingen over alliantiebereidheid

Organisatie: RCE/ARBM, decanen van betrokken faculteiten; OCW/erfgoeddienst (dr. P. Brinkman)

Planning: fase 1: overleg over deelname aan een alliantie: 01-05-05 tot 01-11-05
fase 2: samenstelling van curricula, lesmateriaal en docentencorps: 01-11-05 tot 01-04-07
fase 3: facilitaire organisatie: 01-09-06 tot 01-04-07.

3 Syllabus voor de beschrijving van Belvedere-gebieden

De tijd dat monumentenzorg zich bijna geheel beperkte tot objectgericht onderzoek is voorbij. De reeks ‘Geïllustreerde Beschrijving van Monumenten van Geschiedenis en Kunst’ (1903–2003); de zogenaamde MIP-reeks met de beschrijving van jonge monumenten en stedenbouw van 1850 tot 1940 (1994–2002); de reeks ‘Monumenten in Nederland’, beschreven per provincie (1996–2005) en het project Actualisering van het Monumentenregister, uitmondend in het digitaal systeem MONARCH (2001–2007) maken de objectgerichtheid van de monumentenzorg goed zichtbaar. Al deze op kunsthistorisch onderzoek gebaseerde projecten zijn objectgerichte inventarisaties en leveren een bijdrage aan de redengevende onderbouwing van de wettelijke aanwijzing tot rijksmonument.

Inmiddels is monumentenzorg met archeologie en historische geografie tot één cultuurhistorisch complex uitgegroeid. Dat maakt op zijn beurt weer onderdeel uit van de ruimtelijke inrichting in

Nederland. Monumentenzorg bestaat niet meer alleen uit een instandhoudingstaak. Om het monumentenbestand vitaal te houden heeft zij zich verbreed tot een (her-)ontwikkelingstaak. Deze taakverbreding vraagt om Cultuurhistorische Verkenningen (CV) op de schaal van bijvoorbeeld Belvedere-gebieden, waarbij kansen en risico's voor cultuurhistorische waarden, maar ook voor culturele vernieuwing bij ruimtelijke ingrepen aan de orde worden gesteld. Het gebruik van de provinciale cultuurhistorische waardenkaarten, de archeologische verwachtingskaarten, de recent ontwikkelde Kennis Infrastructuur Cultuur Historie (KICHH) en de ervaring met de recente gebiedsgerichte welstandsnota's zijn instrumenten die kunnen bijdragen tot een meer geïntegreerde aanpak.

Analyse: ontwikkelaars kunnen bij ruimtelijke planvorming veel baat hebben bij het zo vroeg mogelijk verkrijgen van inzicht in wat mogelijk en onmogelijk is vanwege aanwezige cultuurhistorische waarden

Opgave: verkennend onderzoek naar een model-syllabus voor een CV van een cultuurhistorische gebiedseenheid

Actie: het samenstellen van een referentiegroep, die werkt aan de leidraad van zo'n syllabus. De feitelijke productie van publicaties is een logische taak voor de nieuwe erfgoeddienst

Organisatie: Projectbureau Belvedere, erfgoeddienst, uitgeverij

Planning: samenstelling referentiegroep: 01-01-06
opstellen syllabus en leidraad voor een CV:
01-01-06 tot 01-01-07.

4 Ons cultuurlandschap, een zaak van onverdeelde zorg

Het Nederlandse landschap is een rijk geschakeerd, historisch gelaagd, economisch artefact. We spreken daarbij in dit verband over een stedelijk en landelijk cultuurlandschap als drager van ons cultureel erfgoed. Mede daarom is het landschap ook sociaal-cultureel van grote betekenis. Dit cultuurlandschap is permanent onderhevig aan de economische dynamiek. Het is gewenst dat de groep van relevante organisaties die dagelijks met behoud, bescherming

en ontwikkeling van dit landschap bezig zijn, samenwerken aan een toekomstperspectief met een duurzame culturele dimensie. Ook de instellingen die beleidsvorming, kennisopbouw, advisering of belangenbehartiging aangaande het cultuurlandschap tot hun doel rekenen zijn daarbij van belang.

Analyse: de economische dynamiek van ons landschap behoeft een duurzaam cultureel toekomstperspectief, waarbij behoud en ontwikkeling van de cultuurhistorische waarden als een factor van belang moeten meewegen. Daarbij moet de gescheiden spanningsrelatie tussen aangelegde natuur en gebouwde cultuur, waaronder ook waterwerken en infrastructuur worden begrepen, worden omgebogen tot een integratiegedachte

Opgave: versterking van het cultureel profiel van ons historisch gevormd landschap door kwaliteitsborging, kennisontwikkeling en publieke bewustwording

Acties: de intentieverklaring ter gelegenheid van het symposium van 23 maart 2005 uitbouwen tot een inhoudelijk en strategisch bondgenootschap;
Het inventariseren, carteren, waarderen en publiceren van het cultureel erfgoedbezit per instelling;
Het uitwerken van een gezamenlijke kwaliteitscode die stelt hoe met het cultureel profiel van ons landschap om zal worden gegaan;
Het opstellen van een gemeenschappelijke omgangsvorm daarbij;

Organisatie: RCE en RL met medewerking van OCW en LNV; KNHM

Planning: symposium 01-11-04 tot 01-04-05

landschapsmanifest: 01-04-04 tot 01-07-05

plan van aanpak: 01-07-05 tot 01-01-06

Uitwerking: 01-01-06 tot 01-04-08.

Nota Bene: De drie hieronder genoemde subacties, die een nadere uitwerking zijn van de integrale zorg voor ons cultuurlandschap, worden als een gezamenlijke inspanning van het gehele College van Rijksadviseurs uitgevoerd.

Subactie 1: De 'oude kaart' van Nederland

Pendant van de nieuwe kaart van Nederland. Een registratie van cultuurhistorische waarden van gebieden, complexen en objecten die op termijn (de komende tien jaar) hun functie zullen verliezen. De kaart laat daarmee zien wat er aan objecten, complexen en gebieden met cultuurhistorische waarden op de markt gaat komen. De kaart is van strategische betekenis voor eigenaar, overheid en markt bij een noodzakelijke herbestemming, met behoud van en met respect voor de cultuurhistorische kwaliteiten. (Ook zal het tijdig in beeld brengen van mogelijk functieverlies van monumentale complexen in bezit van de Rijksgebouwendienst markttechnisch in verband kunnen worden gebracht met de vrijkomende vergelijkbare objecten van andere eigenaren en beheerders.)

De Rijksadviseur voor het Cultureel Erfgoed zal het traject opstarten met een pilot in de provincie Noord Brabant. Bij de organisatie en aansturing van deze pilot zal hij direct gaan samenwerken met het provinciale steunpunt en de regionale instellingen op het vlak van cultureel erfgoed.

Analyse: voorspelbare leegstand voor de komende tien jaar

Opgave: het opzetten van scenario's tot hergebruik door markt en overheid

Actie: inventariserend onderzoek

Organisatie: aansturing ARBM m.m.v. OCW/LNV, uitvoering door een extern bureau

Planning: fase 1: pilot Noord Brabant: 01-06-05 tot 01-10-05

fase 2: projectplan: 01-10-05 tot 01-01-06

fase 3: opstellen 'oude kaart': 01-01-06 tot 01-01-08

fase 4: publicatie: 01-01-08 tot 01-04-08.

Subactie 2: Oude erven, nieuwe biotopen

Zowel op het platteland als binnen de bebouwde kom zijn oude historische structuren sterk aan functieveranderingen onderhevig. De mogelijkheid van hergebruik van oorspronkelijke, hoogwaardige erfstructuren, waartoe ook waterwerken en infrastructuur worden gerekend, wordt daarbij vaak verontachtzaamd. Transformatie van

agrarische, militaire, religieuze, industriële en gezondheidscomplexen vindt in een versneld tempo over het hele land verspreid plaats. Nieuwe biotopen kunnen worden gerealiseerd op oude structuren.

Analyse: veel functies in het landelijk gebied zijn verloren gegaan of zullen verloren gaan

Opgave: transformeer hoogwaardige bestaande structuren en bedrijfsgebouwen in een nieuw, economisch vatbaar programma met gebruikmaking van cultuurhistorische waarden

Actie: kritische selectie van voorbeeldprojecten; analyse van het verschil in de wijze van benaderen

Organisatie: aansturing ARBM, Belvedere/SFA, ARBM, erfgoeddienst

Planning: fase 1: inventarisatie goede en slechte voorbeelden:

01-06-05 tot 01-10-05

fase 2: analyse en aanbevelingen: 01-10-05 tot 30-09-06

fase 3: publicatie: 30-09-06 tot 01-01-07.

Subactie 3: Onderzoek naar (nut en noodzaak van) een wettelijke bescherming van landschapsgezichten.

De ontwikkeling van het begrip 'beschermd landschap' is gebaseerd op de bewustwording die successievelijk tot stand kwam: eerst de gebruikswaarden, dan de natuurwaarden en de ecologische waarden, daarna de belevingswaarden en tenslotte de cultuurhistorische waarden. De herziene Monumentenwet van 1988, art. 35 ev. en de herziene Natuurbeschermingswet van 1988, art. 23 ev. bevatten elk de mogelijkheid om tot bescherming van bepaalde gezichten te komen. Toch vallen tot op heden grote aaneengesloten landschapsgezichten zoals de Stelling van Amsterdam, de Nieuwe Hollandsche Waterlinie of het Apeldoornsch Kanaal niet onder de feitelijke werking van een van deze wetten.

De nota Belvedere (1999) bestempelt 70 gebieden en 105 historische stadskernen tot cultuurhistorisch belangrijke gebieden. De nota Ruimte (2005) benoemt twintig Nationale Landschappen en hecht belang aan landschappelijke kernkwaliteiten als factoren van gewicht bij ruimtelijke afweging.

Analyse: het ontwikkelen van beleid heeft tot op heden niet geleid tot het benoemen of beschermen van cultuur-historische (kern-)kwaliteiten van onze landschappen, terwijl deze steeds sterker onder druk komen te staan. Deze vrijblijvendheid kan leiden tot verontachtzaming en zodoende tot vervlakking, verrommeling en versnippering.

Opgave: het organiseren van een (wettelijk) offensief ten gunste van cultuur-landschappelijke waarden

Actie: actualiseren van onderzoek naar een vorm van wettelijke bescherming van historisch waardevolle landschappen

Organisatie: CRA en NCM bouwen voort op eerder onderzoek: Raad voor het Landelijk Gebied (2004); KNOB (1999); Commissie Bescherming en Ontwikkeling (1994 ev.); Platform Landschap en Cultuurhistorie (19991 ev.); e.e.a. met behulp van sFA/Belvedere

Planning: onderzoek en brochure: 01-01-06 tot 01-07-06.

Ontwerp: Sander Boon
Drukwerk: Drukkerij de Maasstad